

УДК 378.147.016-024.63-026.12:811.111'271

Диндаренко О.А.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

СИТУАТИВНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ФОРМА ІНТЕРАКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Анотація. У статті пропонується визначення ситуативно-рольової гри як одного з найефективніших способів інтерактивного спілкування під час вивчення англійської мови студентами-юристами. Ситуативно-рольова гра відноситься до одного з інструментів комунікативного підходу до вивчення іноземної мови для спеціальних цілей. Цей підхід цілком виправданий сучасними цілями та відповідає стратегіям розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних та суміжних наук. Саме ситуативно-рольова гра допомагає досягти високого рівня комунікативної компетенції в іноземній мові, не знаходячись серед її носіїв. Студенти-юристи, використовуючи ситуативно-рольову гру, зможуть успішно оволодіти навичками іншомовного міжкультурного спілкування шляхом формування та розвитку вмінь і навичок діалогічного спілкування.

Ключові слова: ситуативно-рольова гра, комунікативний підхід, діалогічне спілкування, інтерактивне спілкування, комунікативна компетенція.

Dyndarenko O.A.

Petro Mohyla Black Sea National University

SITUATIONAL ROLE-PLAY AS A FORM OF INTERACTIVE COMMUNICATION IN TEACHING ENGLISH TO STUDENTS-LAWYERS

Summary. The article deals with the definition of the situational role-play as one of the most effective ways of the interactive communicative approach in teaching English to students-lawyers. Situational role-play is one of the instruments of teaching professional foreign language. This approach corresponds to the modern social and scientific strategies and aims. Namely the situational role-play provides the high level of foreign language communicative competence without socializing in the native environment. Students-lawyers using the situational role-play will successfully acquire the skills of cross-cultural communication, through perfecting the skills of communication in a dialogue form.

Keywords: situational role-play, communicative approach, dialogical communication, interactive communication, communicative competence.

Постановка проблеми. Загальна стратегія навчання іноземних мов визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних та суміжних наук. Цією стратегією є комунікативний підхід, який зумовлює практичну межу навчання і вивчення іноземних мов, а саме: оволодіння іншомовним, міжкультурним спілкуванням, шляхом формування та розвитку вмінь і навичок діалогічного спілкування. Досягти високого рівня комунікативної компетенції в іноземній мові, не знаходячись серед її носіїв, дуже важко. Саме у грі студент-юрист вільно імпровізує, виступає в ролі активного співрозмовника, що і доводить необхідність застосування ситуативно-рольової гри, як одного з найефективніших методів комунікативного підходу до вивчення англійської мови у ВЗО студентами-юристами.

Комунікативний підхід до навчання іноземних мов, при якому об'єктом навчання є мовна комунікативна діяльність, функціональні властивості мови і мовлення є дуже актуальним на сучасному етапі. Пошук шляхів навчання ефективного спілкування пов'язано з комунікативними потребами майбутніх фахівців, а особливо юристів, у зв'язку з розширенням міжнародних контактів України. Комунікативний підхід включає вивчення прагматичних аспектів комунікації, співвідношення мовних одиниць із діяльністю людини, вивчення стратегій і тактик комунікантів.

Формування іншомовної компетенції є необхідною складовою навчання мов на сучасному етапі, тому що вона допомагає фахівцям інте-

грувати у різні мовні колективи, відчувати себе впевнено у будь-яких умовах спілкування. Комунікативний підхід до навчання іноземних мов дає можливість викладачу навчити студентів моделювати мовленнєві взаємодії, використовувати мову як засіб соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування.

Отже, перед заняттям з іноземної мови стоять нові завдання: це насамперед підготувати людину майбутнього, людину, що здатна проявити себе в умовах глобального багатокультурного простору, яка є відкритою до іншої культури, а отже, і до спілкування з іншими. Основним завданням викладання іноземних мов на сучасному етапі – є навчання мови як повноцінного засобу спілкування, засобу міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою застосування комунікативного інтерактивного підходу до вивчення англійської мови для спеціальних цілей займалися відомі фахівці. Д.Х. Хаймс дав визначення комунікативній компетенції як найбільш загальному терміну для визначення можливостей особи. Український методист-дослідник О.Б. Тарнопольський, який у своєму збірнику «Методика навчання англійської мови» виділяє шість принципів організації навчальної діяльності студентів ВЗО, найважливішим з яких є принцип, що реалізує комунікативну спрямованість навчання загалом. К. Джонсон – британський методист, значив, що є два комунікативних підходи до вивчення іноземної мови: 1) досконала організація навчальної програми; 2) методологія. Методисти

по-різному інтерпретують окремі види мовленнєвої діяльності, наприклад, В. Літлвуд, відомий британський методист-дослідник, Джеремі Хармер, Джон Хайкрафт.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для більшості викладачів є відомим явище структурно-компетентного, але комунікативно-некомпетентного студента. Це означає, що можливість правильно маніпулювати структурою мови є тільки частиною того, що є включеним до процесу вивчення мови. Такий студент є здатним створювати граматично-правильні речення і в той самий час не може створити простої комунікації. Тут є «щось інше», що потребує усвідомлення і це «щось» включає в себе вміння сказати «правильну річ» у «правильний час».

У більш загальних термінах, ми можемо говорити про комунікативне вивчення мови, як про таке, що розпізнає навчання як комунікативну компетенцію, яка є його основною метою. Таке мовне навчання відрізняється від більш традиційних підходів, у яких акцентується увага на вивченні структурної компетенції у навчанні іноземної мови.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є довести, що такий функціонально-комунікативний підхід до навчання іноземної мови, як ситуативно-рольова гра, дає можливість навчати студентів-юристів моделювати мовленнєві взаємодії, розуміти інтенції комунікантів, використовувати мову як засіб соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування. Широке варіювання комунікативних інтенцій подано в діалогічному дискурсі, що застосовується у ситуативно-рольовій грі. Вивчення діалогічної форми мови є дуже важливим, тому що діалог вважається найбільш природнім проявом мовленнєвої активності, особливо у ситуативно-рольовій грі.

Виклад основного матеріалу. Д.Х. Хаймс дав визначення комунікативній компетенції як найбільш загальному терміну для визначення можливостей особи. Він стверджує, що компетентність залежить від знання мови і від вміння використовувати її залежно від ситуації. Є декілька секторів комунікативної компетенції: 1) компетенція як граматичність; 2) компетенція як відповідність контекстів; 3) компетенція як прийнятне використання; *"whether or not smth is in fact done"*; 4) компетенція як виконання. Проблема комунікативної компетенції розглядається за допомогою комунікативного підходу до вивчення мови. К. Джонсон – британський методист, зазначив, що є два комунікативних підходи до вивчення іноземної мови: 1) досконала організація навчальної програми; 2) методологія. Точніше кажучи, перший підхід визначає, що саме вивчати за комунікативним принципом, а другий підхід показує, як і за допомогою яких методів зробити навчання мови більш доступним. Комунікативний підхід є орієнтованим на вивчення мови через спілкування. Використання мови у реальній комунікативній ситуації породило в рамках комунікативного підходу деякі тенденції, релевантні для викладання іноземної мови: 1) комунікативна спрямованість усіх видів навчання; 2) головним у процесі навчання є не викладач, а студент (*«learner-centred approach»*);

3) зацікавлення студентів процесом навчання відповідно до їхніх інтересів, здібностей і потреб (*«the whole person approach»*); 4) навчально-методичні матеріали подаються за ситуативно-тематичним чи функціональним принципом; 5) основними видами роботи студентів є: а) парна робота (діалог); б) групова робота (полілог); 6) комунікативний підхід до вивчення мови породив нетрадиційне відношення до помилки. Виникають питання: Що вважати помилкою? і Яка природа помилки? Багато було сказано про важливість комунікативного підходу, але що таке комунікативність взагалі?

Усна комунікативність (спілкування), відповідно до тверджень Р. Скотта, – це тип діяльності, який передбачає спілкування двох чи більше осіб і у якому обидва учасники є слухачами і співрозмовниками одночасно: вони повинні реагувати на те, що чують через репліки [1].

Український методист-дослідник О.Б. Тарнопольський у своєму збірнику «Методика навчання англійської мови» виділяє шість принципів організації навчальної діяльності студентів на 2-му курсі ВЗО. Найважливішим і основним принципом є 1-й принцип, що реалізує комунікативну спрямованість навчання загалом. Для обґрунтування цього принципу слід проаналізувати, що ж є комунікативною особистісною організацією навчальної діяльності. Комунікативна організація передбачає три основні умови:

1. Спрямованість навчання студента не на здобуття мовних знань, а на вироблення навичок (граматичних, лексичних одиниць, фонетичних, мовленнєвих умінь), що забезпечують можливість здійснення іншомовної мовленнєвої діяльності під час спілкування, реалізацію мови в актах комунікації.

2. Друга умова, пов'язана з реалізацією принципу комунікативної організації, передбачає комунікативний характер вправ, що використовуються в навчальному процесі для вироблення навичок і мовленнєвих умінь. (Принцип ситуативного мовленнєвого спілкування).

О.Б. Тарнопольський зазначає, що найдоречніше застосовувати вправи різних рівнів, а найкраще – вправи найвищого рівня, призначені для засвоєння мовного матеріалу і розвитку мовленнєвих умінь в реальній комунікативній ситуації, а також таких, що відповідають меті навчання – розвитку комунікативної компетенції.

3. Формування у студентів спонукально-мотиваційної фази діяльності – створення потреби в іншомовному мовленнєвому спілкуванні. Для цього потрібна висока позитивна мотивація: а) без мотивації мовленнєва діяльність взагалі не може розпочатися; б) сама ефективність мовленнєвої діяльності зростає, коли є високою позитивна мотивація. Отже, щоб забезпечити комунікативний характер навчальної діяльності, необхідно організувати її з урахуванням особистостей тих, хто навчається; зробити їх особистісно-значущими (*«learner-centred approach»*). Іншими словами, потрібно взяти до уваги їхню «особистісну індивідуалізацію» (добір матеріалів і завдань з чітким урахуванням особистості кожного студента). Переважно мотивоване навчання забезпечує умови самовираження особи.

Комунікативний підхід до викладання іноземної мови часто стає об'єктом критики через те, що він спонукає студентів робити помилки, особливо граматичні. Причина цих помилок є двозначною. По-перше, це те, чого студента вчив викладач, який вірить, що випадкові помилки граматики чи вимови не мають ніякого значення.

По-друге, – студент може бути залученим у мовленнєву ситуацію, до якої він не був підготовленим, і, намагаючись реалізувати її, робить помилки. Саме цей факт показує наше ставлення і нашу реакцію на ці помилки.

Методисти по-різному інтерпретують окремі види мовленнєвої діяльності. Наприклад, В. Літлвуд, відомий британський методист – дослідник в цій сфері, виділяє два основні типи комунікативної діяльності: 1) функціональна комунікативна діяльність; 2) соціальна інтерактивна діяльність. Дослідник-методист Джеремі Хармер вважає, що основними видами роботи зі студентами є: 1) парна чи групова робота; 2) спілкування під контролем на початковому етапі; 3) читання вголос; 4) рольові ігри; 5) використання електронних носіїв.

Джон Хайкрафт виділяє такі види діяльності: I. Парну і групову; II. Діалоги; III. Пов'язані між собою розповіді (chain stories); IV. Імітаційні розповіді (Mime stories); V. Розповідь анекдотів; VI. Розмова; VII. Лекції – спілкування (talk-lectures); VIII. Імпровізації, рольові ігри (role-plays). А. Мелей, методист-дослідник з Великої Британії, виділяє такі типи ігор: а) що ґрунтуються на спостереженні (і пам'яті). You are a witness; б) що ґрунтуються на інтерпретації (і вгадуванні). Blurred focus, Back writing; в) що базуються на індивідуальній чи груповій співпраці. The Name Circle; г) настільні ігри. Monopoly, Diplomacy; д) ігри з картками. Tarot; е) ігри з олівцем або з папером. Consequences. Останній тип ігор дає можливість перевірити практичне застосування граматичних і лексичних конструкцій, спілкуючись іноземною мовою [2].

Ситуативно-рольова гра, яка в основному базується на розв'язанні конкретної, порушеної на занятті викладачем проблеми, забезпечує оптимальну активізацію комунікативної діяльності студентів. Ситуативно-рольова гра активізує прагнення студента-юриста до контакту один з одним і викладачем, створює рівні умови в розмовній діяльності, руйнує традиційний бар'єр невпевненості. Ситуативно-рольові ігри позитивно впливають на формування пізнавальних інтересів студентів-юристів, сприяють свідомому засвоєнню іноземної мови, розвитку таких якостей, як самостійність, ініціативність [5]. Рольова гра придатна для кожного виду роботи з мовою: у ході рольової гри використовуються різноманітні граматичні структури, інтонаційні моделі, значний обсяг лексичного матеріалу. Велика роль приділяється непередбачуваному мовленню студентів. У цьому плані ситуативно-рольова гра може перевершити можливості будь-якої іншої парної чи групової діяльності. Рольова гра тренує студентів-юристів говорити в будь-якій ситуації на будь-яку тему. Істотною перевагою рольової гри перед іншими формами навчання є стовідсоткова зайнятість студентів, а також концентрація уваги її учасників протягом усієї гри.

Отже, рольова гра має великі можливості в практичному, освітньому і виховному аспекті. Гра залучає до активної пізнавальної діяльності кожного студента окремо і всіх разом і тим самим є ефективним засобом організації навчального процесу. У процесі рольової гри відбувається одночасне удосконалення і розвиток навичок у використанні мовного матеріалу, але це на даному етапі периферійна задача, головне – це спілкування, мотивоване ситуацією і роллю [3]. Одним із шляхів створення комунікативної ситуації є ситуативно-рольові ігри, які сприяють реалізації міжособистісного спілкування на занятті. Рольова гра орієнтує студента-юриста на планування особистої мовленнєвої поведінки і прогнозування поведінки співрозмовника. Рольова гра передбачає елемент перевірки юриста у представника певної соціальної групи, професії тощо. Через це рольові ігри часто сприймаються як реальна дійсність: студенти мають можливість для самовираження, яке здійснюється у рамках цих ролей. Кожен гравець виступає як частина соціального оточення інших і демонструє шаблон, в рамках якого він може спробувати свою власну чи групову поведінку [4]. Кінцевою метою рольової гри є відпрацювання комунікативних навичок і вмій. Учасники рольової гри не тільки роблять повідомлення з певної теми, але й невимушено вступають у бесіду, намагаються підтримати її, цікавляться думкою інших, обговорюють різні точки зору, кожен прагне висловити свою думку, і таким чином розмова стає невимушеною, що власне і є реалізацією комунікативного підходу. Адже створена умовна ситуація, в якій відбувається невимушене спілкування із залученням соціальних ролей, тобто моделюється реальні умови комунікації.

Висновки і пропозиції. У сучасних умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та збільшення джерел інформації процес навчання вимагає більш ефективних та сучасних методів викладу інформації. Ці методи повинні дозволити тим, хто навчається, отримувати достатній обсяг навчального матеріалу та забезпечити достатній рівень оволодіння цим матеріалом. На сьогоднішній день такі методи навчання називаються інтерактивними, й їх існує достатня кількість. Основною ідеєю ситуативно-рольової гри, як одного з інтерактивних методів, є те, що вона базується на взаємодії між викладачем та студентами, а також позитивно впливає на розвиток та успіхи в навчанні його суб'єктів: розвивається критичне мислення, розвивається вміння вирішувати конкретні задачі, швидко приймати рішення, знаходити другорядні шляхи розв'язання конкретних задач, вести діалог, відстоювати власну думку.

З короткого огляду теоретичних та практичних аспектів проблеми використання ситуативно-рольової гри стає зрозуміло, наскільки комплексним та багатогранним є використання комунікативних завдань у процесі вивчення іноземної мови у ВЗО. Враховуючи те, що основна функція мови є комунікативна, комунікативний підхід до вивчення іноземної мови можна без перебільшення назвати основним, найважливішим. При цьому навчання повинно бути спрямоване не на вивчення граматики чи лексики іноземної мови, а на вивчення комунікативної

компетенції, тобто уміння правильно використовувати мову у відповідних реальних комунікативних ситуаціях. Навчання необхідно проводити з використанням певних тренувальних вправ найвищого рівня, щоб розвинути комунікативні навички у студентів у понятійній навчальній програмі синтезу граматичної і ситуативної навчальних програм, що є найбільш доречною для організації навчальної діяльності у ВЗО, оскільки акцентує основну увагу на комунікативній компетенції у вивченні іноземної мови.

Комунікативний напрям розвивається паралельно з розвитком комунікативної лінгвістики, соціальної психології та соціології на основі одержання досвіду у навчальному процесі, що дає можливість і далі досліджувати це питання.

Світова практика викладання англійської мови як іноземної, що є мовою міжнародного спілкування, свідчить про значний внесок кому-

нікативного напрямку у вирішення соціального замовлення світової співдружності: забезпечити спілкування усіх її членів «на рівних правах».

Практика і навчання визначають еволюцію поглядів і пошук поєднання комунікативності з власне тренувальними вправами, рух «від мови до спілкування» і «від спілкування до мови».

У відповідності до вищезгаданого, ситуативно-рольову гру можна розглядати як прийом та засіб особистісно-орієнтованого підходу. Тому що умови і проведення гри надають можливість для здійснення індивідуалізації: підбору мовленнєвих партнерів і груп з урахуванням спільності їх інтересів, варіативних мовленнєвих завдань, підбору мовленнєвих партнерів з урахуванням їх рівня володіння іноземною мовою, розмежування режимів виконання та обсягу вправ для студентів-юристів з різним рівнем володіння мовленнєвою діяльністю тощо.

Список літератури:

1. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. Київ : Ленвіт, 2018. 328 с.
2. Тульська О.Л. Використання методів ситуативного моделювання у формуванні професійної культури майбутніх юристів. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Збірник наукових праць*. Випуск 7(50). 2016. С. 187–189.
3. Балаєва Л.Г. Рольові ігри в обучении иностранным языкам. *Англійська мова і література*. 2010. № 3. С. 8–10.
4. Гіс В.І. Методика проведення гри як засобу активної пізнавальної діяльності. *Англійська мова і література*. 2010. № 6. С. 7–9.
5. Шокотко І.Н. Игровые приемы на начальном этапе. *Англійська мова та література*. 2018. № 16-18. С. 82–83.